

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA KUZATILADIGAN
PSIXOLOGIK O'ZGARISHLAR.****ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ, НАБЛЮДАЮЩИЕСЯ У
ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНИКА.**

*Urganch tumani 24-MTT Oliy toifali tarbiyachisi
Bazarova O'g'iljon Aminovna*

Annatotsiya: Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarda kuzatiladigan turlicha o'zgarishlar va ularga yechimlar to'g'risida so'z bordi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, tafakkur, rivojlanish, hissiyot, psixologik.

Аннотация: В данной статье рассказывается о различных изменениях, наблюдаемых у детей дошкольного возраста, и способах их решения.

Ключевые слова: Дошкольное образование, мышление, развитие, эмоции, психологические.

Kirish.

Maktabgacha yoshdagi bolalar – 3 dan 7 yoshgacha bo'lgan davrni qamrab oladi va bu yoshda bolaning psixologik rivojlanishi nihoyatda tez va muhim jarayonlardan biridir. Maktabgacha yosh bolalarda psixologik o'zgarishlar asosan aqliy, hissiy, ijtimoiy va psixomotor rivojlanishning yangi bosqichlarini o'z ichiga oladi.

1. Aqliy rivojlanish. Bu davrda bolalar o'zlarining tafakkurini rivojlantirishda katta o'zgarishlarni boshdan kechiradilar. 3 yoshga kelib, bolalar dunyoni faqat sezgilar orqali anglashdan ko'ra, aqliy faoliyatga ham ega bo'la boshlaydilar. Mantiqiy fikrlash va tasavvurlar rivojlanadi. Ular oddiy sabab–natija munosabatlarini tushuna boshlaydilar, ammo uzoq muddatli va murakkab fikrlash darajasi hali rivojlanmagan bo'ladi. 4-5 yoshda bolalar tasavvur qilish imkoniyatlarini kengaytiradilar. Bu davrda o'yinlar orqali ular yangi bilimlarni o'zlashtiradilar va mantiqiy fikrlashni rivojlantiradilar. Shu bilan birga, ular bir vaqtning o'zida bir nechta narsalarni eslab qolish va ularni ajratish qobiliyatini shakllantiradilar.

2. Hissiy rivojlanish. Maktabgacha yoshdagi bolalarda hissiy o'zgarishlar juda muhim ahamiyatga ega. Bu yoshda bolalar o'z his-tuyg'ularini yanada aniq ifodalashni o'rganadilar. Ular o'zlarining kayfiyatini, quvonch va xafalikni, qo'rquv va umidni sezishadi va ifodalashadi. Shu bilan birga, ular o'zlarining hissiy holatlarini boshqarishga, muammolarni hal qilishda hissiy reaksiyalarni boshqarishga harakat qiladilar. Ayniqsa, 5 yoshdan boshlab, bolalar boshqalar bilan o'z hissiyotlarini yanada muvozanatli tarzda baham ko'rishga intiladilar. Bu davrda ular o'zlariga mos keladigan do'stlar topadilar va boshqalar bilan muloqotda bo'lishdan zavqlanishadi.

3. Ijtimoiy rivojlanish. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'zlarining ijtimoiy munosabatlarini rivojlantirishda jiddiy qadamlar qo'yadilar. 3 yoshda bolalar, odatda, o'yinlarni o'zlari o'ynashni afzal ko'rsalar-da, 4 yoshdan boshlab, ular ko'proq ijtimoiy o'yinlar o'ynashni xohlaydilar va boshqa bolalar bilan hamkorlik qilishni o'rganadilar. Bolalar o'zlarining individual xususiyatlarini yanada aniqlashni boshlaydilar, bu esa o'z navbatida o'zlarini boshqalar bilan taqqoslashni keltirib chiqaradi. Ular ijtimoiy me'yorlar, turli jamiyatda qanday muomala qilish kerakligini o'rganadilar va o'zlarini jamiyatda qanday tutish kerakligini anglashadi. Bu davrda do'stlik, yordam berish, o'zini boshqalarga nisbatan muomala qilishni tushunish muhim o'zgarishlar hisoblanadi.

4. Psixomotor rivojlanish. Maktabgacha yoshda bolalarda motorik rivojlanish ham juda muhim ahamiyatga ega. 3 yoshda bolalar oddiy harakatlarni bajarishda ko'proq o'ziga ishongan holda rivojlanadi. Ular o'z ko'nikmalarini mustahkamlash, qo'l va ko'z koordinatsiyasini yaxshilashga harakat qiladilar. 5-6 yoshga kelib, bolalar murakkab harakatlarni, masalan, velosiped minishni yoki to'p o'ynashni o'rganadilar.

5. Kognitiv rivojlanish va tilni o'rganish. Bolalar bu yoshda tezda tilni rivojlantiradilar. 3-4 yoshda bolalar so'z boyligini kengaytirishadi, qisqa jummalarni aytishga boshlaydilar va o'z fikrlarini yanada ravon ifodalaydilar. 5-6 yoshga kelib, ular grammatikani yaxshilaydilar va nutq ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Til orqali o'z fikrlarini aniq ifodalash, boshqalarga tushuntirish va muloqot qilishni o'rganadilar. Kognitiv rivojlanishga ta'sir qiluvchi omillar: Ota-onalar va o'qituvchilarning roli: Bolaning rivojlanishiga uyda va maktabda olgan ta'limi va qo'llab-quvvatlovi juda katta ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar va o'qituvchilar bolalarga yangi bilimlar va tushunchalarni o'rgatishda muhim rol o'ynaydi.

Atrof-muhit va tajriba: Bolalar o'zlarining atrof-muhitlarini o'rganish orqali kognitiv qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Tajriba va mashqlar bolalarda yangi tushunchalarni shakllantirishga yordam beradi. Genetik omillar: Har bir bolaning kognitiv rivojlanishi genetik faktorlar bilan ham bog'liq. Ba'zi bolalar tabiatan tez rivojlanishi mumkin, boshqalari esa qo'shimcha yordam va mashq talab qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kognitiv rivojlanish jarayoni juda dinamik va o'zgaruvchan. Bu yoshdagi bolalar har bir yangi bosqichni o'zlashtirishda kattalar tomonidan ko'rsatilgan yordam va qo'llab-quvvatlashni talab qiladi. Ularning fikrlash va tushunish qobiliyatlari o'zgarib borayotgan davrda, ular o'z atrofidagi dunyoni yanada kengroq anglashni o'rganadilar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishi juda muhim jarayon bo'lib, bu davrda bolaning har tomonlama sog'lom rivojlanishi uchun muhit, oilaviy sharoit, ta'lim-tarbiya beruvchi shaxslar — ayniqsa, tarbiyachining roli beqiyosdir. Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalar uchun yaratilgan o'qish va o'yin muhitida tarbiyachining yordami, uni psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlash, muvozanatli va

sogʻlom shaxsni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Tarbiyachining bolalar psixologiyasiga taʼsiri

Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishi — bu ularning hissiy, intellektual va ijtimoiy jihatlarini oʻz ichiga olgan kompleks jarayon. Tarbiyachi bolaning psixologik rivojlanishiga taʼsir etuvchi asosiy omil boʻlib, uning har bir harakati va soʻzlari bolaga katta taʼsir koʻrsatadi. Tarbiyachi bolaning psixologik holatini tushunishi, uning hissiy holatini nazorat qilishi, dars va oʻyinlar orqali ularning ongini, fikrlash qobiliyatini rivojlantirishi zarur. Tarbiyachining bolaga nisbatan iliq va doʻstona munosabati, unga yordam berish va unga toʻgʻri yoʻl koʻrsatish bolaning oʻziga boʻlgan ishonchini shakllantiradi. Bolalar hissiyotlarini toʻgʻri tushunish, ularning xohish-irodasini hurmat qilish, lekin bir vaqtning oʻzida tartib va intizomni ham oʻrgatish — tarbiyachining oʻrni va vazifasi muhimligini taʼkidlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalar hali koʻp narsalarni oʻrganayotgan va oʻz his-tuygʻularini ifodalashni yangi boshlagan shaxslar sifatida kommunikativ muhitda tarbiyachining roli alohida eʼtiborga loyiqdir. Tarbiyachi bolalar bilan samarali muloqotda boʻlishi, ularning tilini tushunishi va ularga oʻz fikrlarini erkin ifodalash imkoniyatini yaratishi lozim. Yaxshi muloqot bolada oʻzini ifoda etish qobiliyatini, nutq rivojlanishini va ijtimoiy koʻnikmalarni shakllantiradi. Tarbiyachi bolaga soʻz bilan yordam berish, uning fikrlarini qadrlash va unga oʻrnak boʻlish orqali bolaning psixologik rivojlanishida katta rol oʻynaydi. Misol uchun, bolaga savollar berish, uning javoblarini tinglash va ularga oʻz fikrini izohlashga imkon berish bolaning kognitiv rivojlanishiga ijobiy taʼsir qiladi.

Oʻyin — maktabgacha yoshdagi bolalar uchun eng muhim faoliyat turidir. Bolalar oʻyin orqali oʻz dunyoqarashini kengaytiradi, ijtimoiy va emotsional koʻnikmalarni oʻrganadi. Tarbiyachi oʻyin jarayoniga faol aralashib, unga pedagogik maqsad qoʻyishi, bolalarning ijodkorlik, tasavvur va ehtiyojlarini rivojlantirishga yordam berishi kerak. Oʻyinlar orqali bolaning kognitiv qobiliyatlari rivojlanadi, tasavvur va xayoloti shakllanadi, shu bilan birga bolalar jamoaviy ishni oʻrganib, boshqalar bilan muloqot qilishni oʻrganadilar. Tarbiyachining oʻyin faoliyatiga nisbatan yondashuvi, bolalar uchun oʻyinlarni toʻgʻri tashkil etish, ularni motivatsiya qilish va faoliyatga jalb etish bolalarning psixologik rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Maktabgacha yoshdagi bolalarni oʻqish va yozishga tayyorlash, ularni boshqalar bilan muloqot qilishga, nutqni rivojlantirishga, shuningdek, oʻz fikrlarini aniq va toʻgʻri ifodalashga oʻrgatish tarbiyachining muhim vazifasidir. Bu jarayonda tarbiyachi bolaning intellektual salohiyatini rivojlantirish uchun koʻplab uslublardan foydalanishi kerak. Matnni tushunish, rasmlar va kitoblardan foydalanish orqali bolalarning tasavvurini kengaytirish, ularni oʻz fikrlarini izchil va aniq ifodalashga oʻrgatish zarur. Shuningdek, tarbiyachi bolalarga oʻqish va yozishga boʻlgan qiziqishlarini uygʻotishi, bu faoliyatni ular uchun qiziqarli va yoqimli tarzda tashkil etishi kerak. Yaxshi tashkil

etilgan ta'lim jarayoni bolaning psixologik rivojlanishida ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ularning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi va o'z-o'zini ifodalash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologik o'zgarishlarining har bir bosqichi juda muhim. Ular o'zlarini va atrof-muhitni anglash, boshqalar bilan ijtimoiy muloqot qilish va hissiyotlarini ifodalashni o'rganadilar. Bu o'zgarishlar bolaning to'liq rivojlanishiga, uning kelajakdagi psixologik holatiga bevosita ta'sir qiladi. Shuning uchun, bu davrda bolalarga to'g'ri ta'lim va tarbiya berish, ularning psixologik ehtiyojlarini inobatga olish juda muhimdir. Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishida tarbiyachining roli juda katta. Tarbiyachi bolalar bilan samarali muloqotda bo'lishi, ularni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan o'yinlar va faoliyatlar tashkil etishi, bolalarning o'z-o'zini anglashiga yordam berishi zarur. Tarbiyachining yuqori professionalligi, bolalar bilan do'stona munosabati va pedagogik mahorati bolalarning psixologik rivojlanishining asosiy omillaridan biridir. Buning natijasida bolalar nafaqat bilimlar, balki hayotga tayyor bo'ladilar, o'z his-tuyg'ularini boshqarish, boshqalar bilan ijtimoiy muloqot qilish kabi qobiliyatlarni o'zlashtiradilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdurahmanova, G. (2017). Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. Tashkent: "Fan" nashriyoti.
2. Sultonov, F. (2019). Tarbiyachi va bolalar: Psixologik va pedagogik yondashuvlar. Tashkent: O'qituvchi nashriyoti.
3. Toshpo'latova, F. (2023). "O'yin va faoliyat orqali bolalar psixologiyasining rivojlanishi". Maktabgacha ta'lim jurnali, 18(3), 12-18.